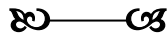

การพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์ จังหวัดพิจิตร*
DEVELOPMENT OF PROJECT MANAGEMENT FOR THE FIVE PRECEPTS VILLAGE
OF THE SANGHA COUNCIL, PHICHIT PROVINCE

พระครูพิทุรนคราภิรักษ์ (อนุชาติ นรินโท), ประเสริฐ ธิลาวัณ, พระอุดมสิทธิธนายก (กำพล คุณงุโร)
ประสิทธิ์ พุทธศาสนศรีธธา, พงศพัฒน์ จิตตานุรักษ์

PhraKruPhitunnakharaphilak (Anuchat Narindho), Prasert Thilao, Phra Udomsittinayok (Kumphol Kunungkaro)

Prasit Phutthasatsattha, Phongphat Chittanurak

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: M00753_@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการ ศึกษากระบวนการพัฒนาและนำเสนอการ การวิจัยเป็นแบบผสมวิธี เก็บข้อมูลด้วยการแจกแบบสอบถาม 221 ชุด และ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ 20 รูปหรือคน และสนทนากลุ่มเฉพาะ 11 รูปหรือคน เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร

ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2. กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 พบว่า มีหลักการในการวางแผนการทำงานที่รอบคอบวิเคราะห์สภาพพื้นที่และภาครัฐมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงานอย่างเคร่งครัด มีการแบ่งงานกันทำด้วยความสามัคคี การติดตามและประเมินผลตามแผนงาน 3. การพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ประกอบด้วย วงกลม 3 วง ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน คือ การพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร และกระบวนการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่เป็นกระบวนการทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ การพัฒนาการดำเนินโครงการของบุคลากรโดยใช้หลักอิทธิบาท 4

คำสำคัญ: การพัฒนาการบริหารจัดการ; โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

*Received June 3, 2021; Revised July 5, 2021; Accepted July 6, 2021

Abstract

Objectives of this research were to study the condition of management, the process of developing and to present the development. The research methodology was the mixed methods. Data were collected from 221 samples with questionnaires and by interviewing 20 key informants and 11 participants in focus group discussion in order to develop the management of the 5 Precepts observing Village Project of Phichit Province Sangha.

The results of the research were found that 1. The management of the 5 precepts observing village project of Phichit Province, overall was at high level and at a high level in all aspects. 2. The process of developing the management of the 5 precepts observing village project was found that there were principles of planning to analyze the area conditions and the government involved in planning and operation strictly. Work was divided in units followed-up and evaluated according to the plan, 3. Development of the management of 5 precepts observing project consisted of 3 circles which are related to each other, namely the development of the management of the 5 precepts observing village project of Phichit Province's monks. and the process of implementing the 5 Precepts observing Village Project which was a distribution to the success of the operation by personnel using *Itthipada* 4

Keywords: Management development; 5 precepts village project

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยได้เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ในด้านเทคโนโลยีที่เข้ามาทำให้ประชาชนในสังคมไทยเกิดการตื่นตัวที่ไวต่อการรับรู้ข่าวสารในสังคมทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำในสิทธิและเสรีภาพซึ่งกันและกัน ทำให้คณะสงฆ์โดยเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺญ) ตำแหน่งเดิมผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มีดำริที่จะเสริมสร้างและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล 5 มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร่วมกับคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรเครือข่ายชาวพุทธ

ได้ขับเคลื่อนโครงการเพื่อสนับสนุนนโยบายดังกล่าว การดำเนินงานของโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย, 2559; พระอนุวัฒน์ อภิวิฑูโน, 2564; พระมหาอภิวัชร อภิวิฑูโร, 2564)

จังหวัดพิจิตรนำโดยคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร ได้รับสนองนโยบายโครงการหมู่บ้านศีล 5 และได้ทำพิธีเปิดโครงการ "หมู่บ้านชุมชนรักษาศีล 5 เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนจังหวัดพิจิตร ประจำปีงบประมาณ 2557 ในวันอังคารที่ 24 มิถุนายน 2557 เวลา 08.30 น. ณ ศาลาการเปรียญ วัดท่าหลวง พระอารามหลวง ทั้งนี้ในจังหวัดพิจิตร มีประชากรทั้งสิ้น 545,957 คน มีจำนวนประชากรที่สมัครเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น จำนวน 430,065 คน คิดเป็นร้อยละ 81 ของจังหวัดพิจิตร (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร, 2557)

จากโครงการดังกล่าวข้างต้นทำให้การดำเนินการตามโครงการหมู่บ้านศีล 5 เกิดประโยชน์ต่อประชาชนได้เป็นอย่างดีในระดับหนึ่ง และส่งผลให้สังคมเกิดความสงบมีความปลอดภัยในการดำรงชีวิตตามหลักศีล 5 ที่ได้ประพฤติดำเนินการมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงปัจจุบันและในขณะเดียวกันนั้นในการดำเนินการก็ย่อมมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานเนื่องจากการดำเนินการหมู่บ้านศีล 5 ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจึงทำให้เกิดปัญหาการให้ความร่วมมือที่น้อยเนื่องจากภาระงานของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงทำให้เกิดเป็นจุดอ่อนในการทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเรื่องการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตรผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method

Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การวิจัยแบบสำรวจ (survey research) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในช่วงเวลาเดียว (cross-sectional design) โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของทาคิยามาเน่ (Yamane) โดยผู้วิจัยขอใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 221 รูป และใช้ข้อมูลของตัวอย่างแต่ละคน (individual) เป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานหลักการแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัยเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและระบบงานวิจัย

2. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดรูปแบบการวิจัย คุณลักษณะข้อมูลการกำหนดนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ การสร้างเครื่องมือ

3. ร่างเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในรูปแบบของแบบสอบถามการวิจัย เพื่อการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามต่อประเด็นข้อมูลเกี่ยวกับหลักการทำงาน ความสัมพันธ์เชิงบูรณาการในการพัฒนาโครงการหมู่บ้านหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของจังหวัดพิจิตร

4. การวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือการวิจัย

วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้การวิจัยเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพิจารณาถึงประเด็นของพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 20 รูปหรือคน

ประชากร (Population) ประชากร (Population) ที่ใช้การวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร จำนวน 492 รูป

การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรเป็นพระสังฆาธิการในจังหวัดพิจิตรและกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งสัดส่วนของ Taro Yamane จากพระสังฆาธิการในจังหวัดพิจิตรได้ตัวอย่างจำนวน 221 รูป การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกและสรุปรายงานประจำปีและเอกสารที่เกี่ยวข้องและดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และดำเนินการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับแบบสอบถามตอนที่ 2 มีลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับและการแปลคะแนนโดยการนำแบบสอบถามมาหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในส่วนของการประเมินการพัฒนากิจการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการวิเคราะห์การบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดพิจิตร และหาแนวทางและพัฒนากิจการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นต้นแบบที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในจังหวัดพิจิตรให้เห็นองค์ประกอบตามลักษณะของข้อมูลเชิงประจักษ์มาประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามลำดับต่อไป

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากิจการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร” ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. ผลการศึกษาศภาพการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร พบว่า

ด้านจุดแข็ง คณะสงฆ์จังหวัดพิจิตรมีความสามัคคีและพ่อค้าประชาชนทั่วไปสมกับพุทธสุภาษิตที่ว่า “สุขา สงฆสส สามัคคี” ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ นำมาซึ่งความสุข ดังนั้นการทำงานด้วยความสุขไม่เกิดความเดือดร้อนจะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและพระสงฆ์ที่มีวุฒิภาวะความเป็นผู้นำมีความรู้ความสามารถในการสั่งสอนและดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ได้เป็นอย่างดี **ด้านจุดอ่อน** การบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานขาดทักษะในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเนื่องจากสภาวะปัจจุบันการทำงานกับเทคโนโลยีมีความสำคัญพระสงฆ์บางส่วนไม่สามารถเข้าถึงได้จึงไม่มีความรู้ความเข้าใจในการทำงานกับเทคโนโลยีจึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญ **ด้านโอกาส** การบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 คณะสงฆ์มีโอกาสจำนวนมากในการบริหารจัดการโครงการลำดับแรกนั้นจะเห็นได้ว่าวัดนั้นเป็นศูนย์รวมและศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และในปัจจุบันคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตรก็ได้มีมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมจึงถือได้ว่าเป็นโอกาสอันดีคณะสงฆ์ยังได้รับการยอมรับจากภาครัฐและเอกชนในการร่วมกันทำงานเพื่อพัฒนาโครงการให้ดียิ่งขึ้นไป **ด้านปัญหา** การบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล

5 มีปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานซึ่งก็เป็นปกติของการทำงานจะต้องมีปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตรจะมีในส่วนของการรู้ความเข้าใจในโครงการและวิธีการดำเนินงานเนื่องจากบางวัดเจ้าอาวาสชราภาพ ไม่มีความรู้และขาดทักษะในการบริหารจัดการและในปัจจุบันพระสงฆ์ลดจำนวนลงจึงทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจ

ผลการวิเคราะห์ระดับสภาพการพัฒนากิจการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตรเชิงปริมาณ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน (Plan: P) ด้านการปฏิบัติตามแผน (Do: D) ด้านการติดตามประเมินผล (Check: C) ด้านการปรับปรุงงาน (Action: A) พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการพัฒนากิจการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยภาพรวมมีการพัฒนาระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.244) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการพัฒนากิจการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สูงสุดคือ ด้านการตรวจสอบ ($\bar{X}$ = 4.14, S.D. = 0.392) รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติ ($\bar{X}$ = 4.11, S.D. = 0.406) ด้านปรับปรุงและดำเนินการอย่างเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.11, S.D. = 0.391) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการวางแผน ($\bar{X}$ = 4.04, S.D. = 0.406)

2. กระบวนการพัฒนากิจการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร

2.1 กระบวนการพัฒนากิจการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ด้านการวางแผน ประกอบด้วย 1.1) กระบวนการวางแผนต้องมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายและวัตถุประสงค์พร้อมทั้งกำหนดวิธีดำเนินงานที่รวดเร็วมีประสิทธิภาพ 1.2) มีหลักการในการวางแผนการทำงานที่รอบครอบวิเคราะห์พื้นที่กำหนดแผนงานตามพื้นที่ 1.3) เปิดโอกาสให้ประชาชนและภาคีรัฐมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดวิธีดำเนินงานในแต่ละพื้นที่ 1.4) การวางแผนต้องมีความชัดเจนและมีการพัฒนาแผนงานและความต่อเนื่องในการดำเนินงาน 1.5) วางแผนต้องมีการกำหนดชุมชนเป็นหลักในการกำหนดแผนงาน

2.2 กระบวนการพัฒนากิจการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ด้านการปฏิบัติตามแผน ประกอบด้วย 2.1) กระบวนการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด รอบครอบ รวดเร็ว เหมาะสมและกระทำอย่างต่อเนื่อง 2.2) กระบวนการดำเนินงานนั้นจะต้องมีการแบ่งงานกันทำด้วยความสามัคคี อดทนและประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน 2.3) กระบวนการทำงานตามแผนงานให้มีประสิทธิภาพมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามสภาพพื้นที่ 2.4) กระบวนการดำเนินงานต้องมีผู้รับผิดชอบ

โครงการที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนโครงการ 2.5) กระบวนการทำงานต้องมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปแสดงศักยภาพโดยอาศัยหลัก บวร บ้าน วัด/ราชการ โรงเรียน

2.3 กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ด้านตรวจสอบติดตามประเมินผล ประกอบด้วย 3.1) การติดตามและประเมินผลตามแผนงานต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนด 3.2) การติดตามและประเมินผลต้องมีมาตรการในการปรับปรุงแก้ไขตามสถานการณ์และมีการต่อยอดให้เกิดความสำเร็จ 3.3) ต้องมีการปฏิบัติงานเป็นทีมรวมคิดร่วมทำในคราวประชุมศึกษาวิเคราะห์และสรุปผลตามความเป็นจริง 3.4) ติดตามและประเมินผลให้ทันต่อสถานการณ์และสภาวะในสังคม 3.5) จัดหาผู้เชี่ยวชาญร่วมดำเนินงานและมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

2.4 กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ด้านการนำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไข ประกอบด้วย 4.1) นำผลการประเมินไปปรับปรุงโดยเน้นการปฏิบัติงานได้จริงและสอดคล้องกับพื้นที่จริง 4.2) ต้องมีการประเมินเป็นประจำและต่อเนื่อง เนื่องจากแต่ละปีมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ 4.3) ประเมินสภาพการบริหารจัดการมีความเป็นไปได้หรือไม่ตามเป้าหมายและปรับปรุงให้สอดคล้อง 4.4) การนำผลไปปรับปรุงจะต้องให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปรับปรุง 4.5) มีการประเมินตามความเป็นจริงตามหลักทฤษฎีเพื่อความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไขไปในทางที่ถูกต้อง

3. การนำเสนอกระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร

กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ได้ดังนี้

1. ด้านการวางแผนงาน

กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร จะต้องมีการรวบรวมความคิดเห็นจากพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป และส่วนราชการร่วมกันในการวางแผนงานในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันออกไปทั้งในส่วนของจารีตประเพณีและสังคมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ 1) มีส่วนร่วมในการวางแผน 2) กำหนดการณรงคให้ประชาชนในพื้นที่รักษาศีล 5 3) กำหนดสร้างกิจกรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ 4) กำหนดกิจกรรมเพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง 5) กำหนดการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน 6) กำหนดแผนงานและประชาสัมพันธ์ให้เข้ามามีส่วนร่วม

2. ด้านการลงมือปฏิบัติ

กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตรจะต้องลงมือปฏิบัติงานอย่างจริงจังต่อเนื่อง พร้อมทั้งการประสานงานได้ทุก

ระดับชั้นรวมถึงการจัดกิจกรรมให้ประชาชนมีส่วนร่วมลดความขัดแย้งในชุมชน ได้แก่ 1) การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง 2) ส่งเสริมสนับสนุนโครงการกับคณะกรรมการทุกระดับ 3) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ 4) จัดกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินโครงการ 5) มีการจัดกิจกรรมและเข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง 6) ดำเนินการโครงการอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการตรวจสอบติดตามและประเมินผล

กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ต้องมีการตรวจสอบติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบตามระยะที่กำหนด เพื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลและผลการประเมินนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปได้แก่ 1) แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการประเมินผลการดำเนินการ 2) มีส่วนร่วมในการรายงานผลการดำเนินการ 3) เสนอข้อบกพร่องเพื่อการปรับปรุงการดำเนินงาน 4) วิเคราะห์ข้อจำกัดในการดำเนินการ 5) มีส่วนร่วมแก้ปัญหาการบริหารงาน 6) มีส่วนร่วมในการตรวจสอบผลการดำเนินงานทุกระยะ

4. ด้านการนำผลการประเมินไปปรับปรุง

กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ต้องรวบรวมผลการตรวจสอบการประเมินผลของงานที่ได้ดำเนินโครงการไปตั้งแต่เริ่มโครงการมาวิเคราะห์หาข้อดีและข้อเสียของงานที่ได้ดำเนินไปแล้วและนำมาพัฒนาต่อยอดให้ดียิ่งขึ้น ได้แก่ 1) นำข้อจำกัดของโครงการมาดำเนินการวางแผนดำเนินการ 2) การวางแผนเพื่อสร้างกิจกรรมในการดำเนินงานการ 3) มีการรวมผลการดำเนินงานมาพิจารณา 4) การพิจารณาอบรางวัลแก่แหล่งที่ดำเนินโครงการจนประสบผลสำเร็จ 5) การบันทึกผลการดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบ 6) ดำเนินการประกาศเกียรติคุณให้คณะกรรมการ

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร

ผลการศึกษาพบว่า สภาพการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และอยู่ในระดับมากทุกด้าน เนื่องจากคณะสงฆ์ได้เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานและได้มีการแบ่งงานกันทำตามหน้าที่กระบวนการของแผนงานที่กำหนดไว้และคณะสงฆ์ได้รับรู้ผลของการวิเคราะห์ SWOT ที่ทำให้เห็นปัญหาและดำเนินการแก้ไขจึงเกิดประสิทธิภาพจึงทำให้ผลการวิจัยออกมาอยู่ในระดับมากซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเทพสิงหวิ

จารย์ (โสภณ โสภณ/ยอดคำปา), (2562) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของกลไกการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่พบว่า กลไกและกระบวนการการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ในแต่ละด้านมีการบริหารด้านผู้ปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.91$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก 2. กระบวนการของกลไกการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีลักษณะการบริหารจัดการแบบแยกกันทำงาน เผยแผ่อุดมการณ์หลักทางพระพุทธศาสนาแก่ศาสนิกชนนับถือด้วยการสร้างความเข้าใจ มีการสร้างกลุ่มเครือข่าย สร้างความเข้าใจ ให้เห็นความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 3. การพัฒนาการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่พบว่าในหน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกันในระบบ หรือองค์กรเพื่อให้งานสำเร็จไปด้วยดี ระบบ หรือองค์กรที่มีบุคคลในระดับต่าง ๆ ทำงานประสานกันดูแลเครื่องจักรระบบใด ๆ ที่จะช่วยให้งานสำเร็จลุล่วงไป โดยที่บุคคล กลุ่มคน และชุมชน นำหลักการในพระพุทธศาสนา เป็นหนทางแห่งการเกิดสันติภาพ

2 กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร

กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตรนั้นมีการหนดกิจกรรมแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านการวางแผน

1.1) กระบวนการวางแผนต้องมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายและวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งกำหนดวิธีดำเนินงานที่รวดเร็วมีประสิทธิภาพ 1.2) มีหลักการในการวางแผนการทำงานที่รอบครอบวิเคราะห์สภาพพื้นที่กำหนดแผนงานตามพื้นที่ 1.3) เปิดโอกาสให้ประชาชนและภาครัฐมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดวิธีดำเนินงานในแต่ละพื้นที่ 1.4) การวางแผนต้องมีความชัดเจนและมีการพัฒนาแผนงานและความต่อเนื่องในการดำเนินงาน 1.5) วางแผนต้องมีการกำหนดชุมชนเป็นหลักในการกำหนดแผนงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้จัดให้มีการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำแนะนำในการสร้างกระบวนการในการพัฒนาการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย แพรภัทร ยอดแก้ว, (2557) ได้วิจัยเรื่องการถอดบทเรียนการดำเนินงานหมู่บ้านศีล 5 ของจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการถอดบทเรียนการดำเนินงานได้แนวปฏิบัติที่ดี 4 ด้านได้แก่ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำทั้งฝ่ายสงฆ์และผู้นำท้องถิ่นด้านการประชาสัมพันธ์ที่ดีโดยใช้การประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบด้านการจัดกิจกรรมที่ดีซึ่งอาศัยทุนเดิมของชุมชนที่มีอยู่และการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆในท้องถิ่นและด้านการส่งเสริมสนับสนุนที่ดีจากวัดซึ่งนำ

โดยพระสงฆ์และจากหน่วยงานภาครัฐทั้งในส่วนสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม 2) การดำเนินงานหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดนครปฐมมีรูปแบบการทำงานแบบเน้นการร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์กับผู้นำท้องถิ่นตั้งแต่ระดับจังหวัดจนถึงระดับหมู่บ้านมีแผนการดำเนินงาน 3 ระยะตามแนวทางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้แก่ระยะเร่งด่วนระยะปานกลางและระยะยาวมีแนวทางการดำเนินงานในลักษณะคณะกรรมการทุกระดับและมีกิจกรรม 2 ลักษณะคือกิจกรรมหลักได้แก่การสวดมนต์ปฏิบัติธรรมและกิจกรรมเสริมได้แก่กิจกรรมอื่นๆที่ส่งเสริมการปฏิบัติศีล 5 และการรณรงค์การรักษาศีล 5 กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นโดยมีหมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานโดดเด่นได้แก่วัดวังตะกูอำเภอมืองและวัดสำโรงอำเภอนครชัยศรี

2. ด้านการปฏิบัติตามแผน

2.1) กระบวนการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด รอบครอบ รวดเร็ว เหมาะสมและกระทำอย่างต่อเนื่อง 2.2) กระบวนการดำเนินงานนั้นจะต้องมีการแบ่งงานกันทำด้วยความสามัคคี อดทนและประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน 2.3) กระบวนการทำงานตามแผนงานให้มีประสิทธิภาพมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามสภาพพื้นที่ 2.4) กระบวนการดำเนินงานต้องมีผู้รับผิดชอบโครงการที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนโครงการ 2.5) กระบวนการทำงานต้องมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปแสดงศักยภาพ โดยอาศัยหลัก บวร บ้านวัดโรงเรียนทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้จัดให้มีการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำแนะนำในการสร้างกระบวนการในการพัฒนาการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย พระมหาบุญเลิศ อินทปัญญาและคณะ, (2556) ได้วิจัยเรื่องหมู่บ้านรักษาศีล 5 : รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของสังคมไทยพบว่าแนวคิดในการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยตรงได้กำหนดไว้ 2 ประการคือ 1) การสร้างเครือข่ายคือการดำเนินการเพื่อชวนเชิญชวนให้คนในหมู่บ้านมาร่วมกันรักษาศีล 5 เพื่อเชื่อมโยงกลุ่มคนที่สมัครใจที่จะมาร่วมกันรักษาศีล 5 ภายใต้พื้นฐานความเคารพสิทธิเชื่อถือเพื่ออาทรซึ่งกันและกันโดยมีหลักการคือความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นโดยสมัครใจมีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกันมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่ายมีการเสริมสร้างซึ่งกันและกันและการเกื้อกูลพึ่งพากัน 2) การประชาสัมพันธ์ส่งต่อความดีคือการประกาศเชิญชวนประชาชนในพื้นที่ต่างๆทำความดีด้วยการรักษาศีล 5 ในชีวิตประจำวันแนวทางการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนภายใต้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

3. ด้านตรวจสอบติดตามประเมินผล

3.1) การติดตามและประเมินผลตามแผนงานต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนด 3.2) การติดตามและประเมินผลต้องมีมาตรการในการปรับปรุงแก้ไขตามสถานการณ์และมีการต่อยอดให้เกิดความสำเร็จ 3.3) ต้องมีการปฏิบัติงานเป็นทีมรวมคิดร่วมทำในคราว

ประชุมศึกษาวิเคราะห์และสรุปผลตามความเป็นจริง 3.4) ติดตามและประเมินผลให้ทันต่อสถานการณ์และสภาวะในสังคม 3.5) จัดหาผู้เชี่ยวชาญร่วมดำเนินงานและมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้จัดให้มีการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำแนะนำในการสร้างกระบวนการในการพัฒนาการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย (พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ(แช่หลี่), (2559) ได้วิจัยเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า 1) การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์นั้น เริ่มจากการสร้างความปลอดภัยในจิตใจของแต่ละคนก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก โดยใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาส่วนกระบวนการสร้างความปลอดภัย ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้หลักการบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้นำชุมชนจะต้องยึดหลักการสร้างความปลอดภัย 6 ประการคือหลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรมและหลักความเสียสละ จะทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนอย่างแท้จริง 2. แนวทางการสร้างความปลอดภัย ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์

4) ด้านการนำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไข

4.1) นำผลการประเมินไปปรับปรุงโดยเน้นการปฏิบัติงานได้จริงและสอดคล้องกับพื้นที่จริง 4.2) ต้องมีการประเมินเป็นประจำและต่อเนื่องเนื่องจากแต่ละปีมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ 4.3) ประเมินสภาพการบริหารจัดการมีความเป็นไปได้หรือไม่ตามเป้าหมายและปรับปรุงให้สอดคล้อง 4.4) การนำผลไปปรับปรุงจะต้องให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปรับปรุง 4.5) มีการประเมินความเป็นจริงตามหลักทฤษฎีเพื่อความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไขไปในทางที่ถูกต้อง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้จัดให้มีการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำแนะนำในการสร้างกระบวนการในการพัฒนาการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย พระครูอุทัยกิจจารักษ์ สุจินโณ, (2556) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการบริหารกิจการคณะ สงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งภารกิจดังกล่าวบางประการกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายอาศรัยมาคม แต่บางประการคงเห็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อมา 2) การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ภาค 2 มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กร สงฆ์มีบุคลากรไม่พอเพียงที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มี ความรู้ ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่าง

พิจิตร”ประกอบด้วย วงกลม 3 วง ซ้อนกัน ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ดังนี้ วงกลม วงในสุด คือ สิ่งที่ผู้วิจัยได้ตั้งเป้าประสงค์ไว้เป็นข้อค้นพบที่ได้จากวิจัย ชื่อว่า การพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร วงกลมที่สอง คือ กระบวนการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่เป็นกระบวนการทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จประการแรก ได้แก่การวางแผนงาน ในการวางแผนงานจะต้องดำเนินงานให้เหมาะสมกับพื้นที่ในการดำเนินโครงการ และจะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการร่วมกันวางแผนงานให้เหมาะสมและใช้ได้จริงตามแต่ละพื้นที่ ประการที่สองการปฏิบัติตามแผนงานเป็นการดำเนินงานตามแผนที่ได้วางไว้อย่างรอบครอบให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการดำเนินงานโครงการ ประการที่สาม การตรวจสอบและประเมินผล เป็นการดำเนินโครงการในการตรวจสอบการดำเนินงานโครงการตามแผนงานที่ได้ลงมือปฏิบัติงานขั้นตอนนี้จึงเป็นการตรวจสอบว่าผลของการปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างไร ประการที่สี่ การนำผลการประเมินไปปรับปรุง เป็นการนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการที่เกิดข้อผิดพลาดหรือไม่เกิดประสิทธิภาพไปปรับปรุงและเข้าสู่กระบวนการวางแผนอีกครั้งเป็นการทำงานตามกระบวนการจนเกิดประโยชน์สูงสุดและมีข้อผิดพลาดน้อยที่สุดวงกลมที่สามซึ่งเชื่อมโยงกับการพัฒนาการดำเนินโครงการของบุคลากรในการพัฒนาโดยใช้หลักอิทธิบาท 4 ที่มีหน้าที่ในการพัฒนาแตกต่างกันไป

ฉันทะ เป็นการพัฒนาบุคลากรในการดำเนินงานให้มีความรักความพอใจในการทำงาน

วิริยะ เป็นการพัฒนาบุคลากรที่ดำเนินงานโครงการด้วยความเพียรพยายามในการดำเนินงานอย่างไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในการดำเนินงาน

จิตตะ เป็นการพัฒนาบุคลากรที่ดำเนินโครงการเพราะผู้ที่ได้พัฒนาจะทำงานด้วยความเอาใจใส่มีความรับผิดชอบต่องานที่ตนเองได้กระทำ คือมีความรับผิดชอบต่องาน

วิมังสา เป็นการพัฒนาบุคลากรที่ดำเนินโครงการจะเป็นผู้ที่มีความละเอียดรอบครอบหมั่นพิจารณาตรวจสอบงานที่ตนได้รับมอบหมาย ซึ่งจะเห็นได้ว่าในแต่ละด้านจะสอดคล้องกันเป็นกระบวนการพัฒนาในการทำงานได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้จากกรอบของอิทธิบาท 4 นั้นจะไม่มีเส้นกันจึงเป็นการบูรณาการในการใช้หลักอิทธิบาทเพื่อการพัฒนาได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรมีนโยบายส่งเสริมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และปลูกฝังให้ประชาชนมีความรู้และการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 เพื่อสร้างความปรองดองให้กับประชาชน

2. รัฐบาลควรมีนโยบายในการปลูกจิตสำนึก ให้คนในชาติมีการรักษาศีล 5 มีวิชาศีลธรรมในการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ให้สอดคล้องกับโครงการ โตไปไม่โกงของรัฐบาล

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. วัดและชุมชนควรมีการร่วมมือกันในการใช้ชีวิตประจำวันด้วยหลักศีล 5 เพื่อพัฒนาชีวิตการเป็นอยู่ของชุมชนเพื่อความผาสุกของชุมชน

2. วัดและชุมชนควรมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมในการพัฒนาให้บุคคลมีความรู้ความเข้าใจในการใช้ชีวิตตามหลักศีลธรรมนำสุข

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อรวบรวมและพัฒนาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

2. ควรมีการศึกษาบทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาศีล 5 ของคนในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ประจักษ์ ผลเรือง. (2556). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศาสตร์). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณ โสภณ/ยอดคำปา). (2562). *การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาเกษญา กิตติโสภโณ. (2559). *การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(3). 42-62

พระมหาบุญเลิศ อินทปัญญา และคณะ. (2556). *หมู่บ้านรักษาศีล 5 : รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของสังคมไทย* (รายงานวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาอภิวัชร อภิวัชรโร. (2564). คุณภาพชีวิตของประชาชนตามแนวโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนหนองจอก อำเภอยาย่าง จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 4(2), 31-41.
- พระอนุวัฒน์ อภิวัชรโร. (2564). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนวัดหนองไม้เหลือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 4(1), 37-46.
- แพรวฤทธิ์ ยอดแก้ว. (2557). *การถอดบทเรียนการดำเนินงานหมู่บ้านศีล 5 ของจังหวัดนครปฐม* (รายงานวิจัย). นครปฐม: สถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร. (2557). *หมู่บ้านรักษาศีล 5 บ้านคลองยาง ตำบลไผ่รอบ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง*. พิจิตร: สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย. (2559). *การดำเนินโครงการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” (ระยะที่ 3) จังหวัดหนองคาย*. หนองคาย: สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย.